

УДК 658. 14

ДІЛОВА АКТИВНІСТЬ ПІДПРИЄМСТВА: СКЛАДОВІ ТА ЧИННИКИ ВПЛИВУ

І.М. Тихонова

Одеський державний аграрний університет

Ключові слова: ділова активність, аналіз, чинники впливу.

Анотація. Систематизація та наукове обґрунтування теоретико-методологічних засад підвищення ділової активності підприємства в контексті управління його сталим розвитком. Визначення складових аналізу ділової активності та чинників впливу на ділову активність господарюючих суб'єктів.

Вступ. Функціонування сучасних підприємств відбувається в умовах високо конкурентної економіки. В контексті розвитку ринку конкурентоспроможність підприємства формується як сума зусиль виробника, спрямованих на ефективність використання ресурсів та стабільності його фінансового стану на всіх етапах ділового циклу. Успіх цих зусиль багато в чому залежить від його ділової активності. Таких позицій може бути декілька залежно від цілей і напрямку дослідження.

Аналіз останніх досліджень. Більш менш повно визначення ділової активності на рівні підприємства надано в наукових працях Гриньова А.В., Ковальова В.В., Костирко Л.А., Марченко О.І., в яких міститься пошук шляхів вирішення проблем забезпечення поточної виробничої і комерційної діяльності суб'єктів господарювання. Зокрема, Баканов М.И. та Шеремет А.Д. [1, с. 62] відзначають, що коефіцієнти ділової активності відбиваються в оборотності капіталу, мобільних засобів, дебіторської і кредиторської заборгованості, власному капіталі, необоротних активах. Ці та інші автори підкреслюють, що ділова активність підприємств у фінансовому аспекті виявляється, перш за все, у швидкості обороту грошових засобів через темпи рівнів і динаміки різноманітних фінансових коефіцієнтів - показників оборотності. В цілому ми згодні з тим, інтенсивне використання капіталу виявляється в зміні швидкості його обороту, що дало підставу багатьом економістам у визначенні сутності ділової активності відокремлювати тільки оборотність активів підприємства.

Між тим, на наш погляд, доцільно розглядати ділову активність також на рівні економіки держави в цілому. Тому слід позитивно оцінювати підхід Л.Е Басовського [2, с. 44], який розглядає цикли ділової активності і виражає їх в показниках ВВП (валовий національний продукт) і обсягу промислового виробництва, вказуючи на те, що індекси ВВП і промислового виробництва зростають і убувають відповідно до розвитку циклу ділової активності і інших триваліших циклів економічного розвитку.

Ще один аспект розгляду проблем господарювання є темою широкої дискусії стосовно розкриття соціально-економічної сутності терміна „ділова активність”. Обговоренню питань співвідношення організаційного розвитку, самоорганізації, творчості та креативності з позицій чинника людського капіталу присвятили Квач Я.П., Шапошніков К.С та Адамкович М.М., втори монографії [3, с. 153]. На їхню думку, креативність містить важливу компоненту творчості, охоплюючи процеси породження, утворення, відкриття, декодування та оформлення нових ознак активності.

Метою даної статі є систематизація та наукове обґрунтування теоретико - методологічних засад підвищення ділової активності підприємств.

Результати досліджень. Розгляд проблем розвитку організації з точки зору сукупності складних соціально-економічних і виробничо-технічних систем, які функціонують в умовах безперервно змінюваного ділового середовища та відбивають можливості і загрози щодо збереження фінансових ресурсів достатньо обґрунтовано викладено в дослідженнях Квача Я. П. та Редькіна О. С. [4, с. 108]. Авторами доведено, що в умовах перманентних змін відносно стабільні правила, а також існуючі методи і технології управління розвитком діяльністю підприємницькими структурами не завжди адекватно відображають реальність економічних відносин між суб'єктами господарювання,

що обумовлює необхідність пошуку нових підходів до узгодження процесів, які за останні часи набувають бурхливого характеру.

Управління виробничою системою в класичному представленні розглядається в просторі і в часі як система організаційних дій у вигляді структурованої сукупності важелів і стимулів, що забезпечують мобілізацію, розподіл та контроль за раціональним використанням ресурсів, які залучаються у господарський оборот. Розвиток загальної теорії управління господарськими системами різних рівнів нерозривно пов'язано з поглибленням теорії організації і самоорганізації. Доведено, що у складі системоутворюючих елементів більшості соціально-економічних систем криються властивості потенційного володіння деякими видами активності, які суттєво впливають на результати їх життєдіяльності. Ознака активності є необхідною умовою підтримки існування або, як це називають інакше, функціонування систем, особливо, коли мова йде про збереження властивості цілісності, диференціації та інтеграції їх елементів. Дана обставина характеризується зміною взаємозв'язків між ними, що призводить до народження нових структур і появи нових якостей системи.

Для того, щоб комерційна структура мала здатність до активізації, вона має забезпечити сприйнятливість щодо створення, просування і реалізації проектів стосовно учасників, розробників і менеджерів. На нашу думку, головним чинником досягнення успіху для організацій є саме самоорганізація, демократичність мережі, її загальнодоступність і відсутність центру-диктатора, хоча наявність демократичного центру вищого управління має бути обов'язковою. Формування стратегії підвищення ділової активності на основі самоорганізації пов'язано з вирішенням проблем розподілу повноважень за підрозділами при одночасному зниженні витрат і узгодженні інтересів.

Перша полягає в раціональному поєднанні матеріальних і моральних стимулів, причому частка останніх зростає в міру зростання доходів працівників. Труднощі полягають у тому, щоб при виборі стимулів урахувати індивідуальні якості людей, спрямованість їхньої особистості, в ув'язуванні із проблемами формування корпоративної культури та зміцнення морального клімату в колективі. Друга проблема пов'язана зі зближенням потреб (внутрішніх завдань) працівників із завданнями підприємства в цілому. Ідеального результату (стовідсоткового збігу) очевидно досягти неможливо, але, як вважають фахівці, припустимим є збіг на 60 %. Саме прагнення керівника надати таку можливість підлеглим може відіграти безцінну роль щодо виникнення синергічного ефекту, який буде „працювати” на фірму та її престиж.

Слід зазначити, що в даний момент відбувається формування парадигми управління, основним виразом якої є якість взаємодії підприємства з навколишнім бізнес-оточенням, включаючи і якість корпоративної культури співробітників. У той самий час у менеджменті формується новий стиль управління діловою активністю, коли усередині підприємства створюється креативна команда, яка приймає участь у процесах саморозвитку.

З організаційної точки зору ділову активність підприємства можна охарактеризувати за допомогою якісних і кількісних критеріїв. До якісних критеріїв відносяться широта внутрішніх і зовнішніх ринків, репутація підприємства, конкурентоспроможність, наявність стабільних постачальників і споживачів тощо. Оцінка ділової активності на якісному рівні може бути отримана результатом порівняння діяльності даної компанії з діяльністю споріднених компаній. Великого значення набуває також інформація про історію роботи підприємства з постачальниками сировини і матеріалів і покупцями готової продукції. За допомогою кількісних критеріїв можна охарактеризувати ефективність використання економічного потенціалу підприємства у двох напрямках: ступінь виконання плану за основними показниками і забезпечення заданих темпів їх зростання; рівень ефективності використання ресурсів підприємства.

Що стосується економічної оцінки ділової активності підприємства то вона повинна відбивати ефективність розміщення капіталу в різних видах активів. Якщо значна його частина авансована у необоротні активи, то часу на його вивільнення буде потрібно значно більше, чим при вкладенні засобів в оборотні активи, які мають середній термін кругообігу до одного року. Отже, суб'єкти господарювання повинні контролювати оптимальність співвідношення оборотних і необоротних активів. У цьому полягає одна з умов ефективного управління

капіталом підприємства, галузі, економіки в цілому.

Раціональним вважається положення, коли темпи зміни балансового прибутку вищі за темпи зміни об'ємів виручки, а темпи зростання виручки вище темпів росту основного капіталу. Така інтерпретація означає: економічний потенціал підприємства зростає, якщо обсяг реалізації продукції росте швидше, ніж економічний потенціал, а прибуток росте ще швидшими темпами. Від цієї ідеальної залежності і можливі відхилення, які не завжди слід оцінювати як негативні. Зокрема, реконструкція або модернізація підприємства завжди зв'язана з відверненням значних фінансових ресурсів на певний період часу. Протягом цього періоду темпи зміни основного капіталу можуть бути вище за темпи зростання випуску продукції.

Головною метою аналізу ділової активності підприємства є визначення потенційних можливостей її підвищення на основі оцінки динаміки основних показників діяльності підприємства в порівнянні з галузевими показниками рівня ділової активності; впливу бізнес-середовища на діяльність підприємства за досліджуваній період; ефективності використання виробничих, трудових і фінансових ресурсів. Предметом аналізу ділової активності є сукупність процесів виробництва, реалізації продукції і дій фінансових менеджерів, спрямованих на підвищення ефективності використання оборотних засобів.

Поточна оцінка бізнесу визначається тим, якими активами розпоряджається компанія і які обсяги і терміновість погашення зобов'язань підприємства. На основі даних балансу з урахуванням специфіки діяльності суб'єкта господарювання можна простежити характер використовуваних активів та відзначити, чи життєздатна база наявних активів, що знаходяться в його розпорядженні, забезпечити належний рівень конкурентоздатності. Абсолютне або відносне збільшення активів може свідчити не тільки про розширення виробництва або дію чинників інфляції, але і про уповільнення їх обороту, що викликає збільшення їх об'єму. Дуже різкі коливання будуть сигналізувати про певні проблеми в управлінні.

В цілях досягнення ринкової конкурентоспроможності ділову активність можна охарактеризувати як мотивований процес на макро- і мікрорівні, спрямований на забезпечення позитивної динаміки, збільшення трудової зайнятості і ефективне використання ресурсів, головним чином, фінансових. Основний вплив на ділову активність господарюючих суб'єктів роблять макроекономічні чинники, під впливом яких може формуватися або сприятливий «підприємницький клімат», стимулюючий умови для активної поведінки господарюючого суб'єкта, або навпаки – передумови до згортання і загасання ділової активності в результаті збурень зовнішніх чинників ринкової інфраструктури. До останніх можна також віднести такі, як:

- важелі втручання держави в економічне життя господарських систем;
- складові політичної та ринкової політики в країні та глобальному просторі;
- рівень інфляції, монополії та регулювання експортно-імпорتنих операцій;
- рівень знань економічних суб'єктів про стан ринку;
- рівень впровадження нової техніки і технології виробництва і надання послуг;
- зміна відсотків по депозитах і ставки відсотків по кредитах;
- зміна об'єму і спрямованості інвестицій і засобів зберігання заощаджень;
- зміна фізичного або вартісного складу сукупного попиту або пропозиції;
- зміна грошових потоків, обсягів і характеру використовуваних ресурсів;
- наявність лагів між актами купівлі-продажу, заощадженнями і інвестиціями;
- наявність конкуренції, яка спонукає змінювати характер та ступень активності поведінки суб'єктів.

Для безперервного підвищення ефективності ділової активності всіх суб'єктів господарювання держава має створити відповідні організаційні передумови, які здатні забезпечувати постійне функціонування на національному, регіональному чи галузевому рівнях спеціальних інституціональних механізмів сприяння підвищенню ділової активності. Важливою є достатній рівень розвитку мережі різноманітних інституцій ринкової та виробничо-господарської інфраструктури. Не менший вплив на оборотність активів надають економічна ситуація в країні і пов'язані з нею умови господарювання підприємств. Так, інфляційні процеси, відсутність у більшості підприємств налагоджених

господарських зв'язків з постачальниками і покупцями значно уповільнюють процес оборотності грошових засобів.

Слід мати на увазі, що методична база оцінки ділової активності підприємства включає коло завдань, що стоять перед керівництвом, стратегії управління активами, аналітичну складову структури їх ліквідності, можливості генерації прибутку за різними умовами залучення позикового капіталу та зростання фондівіддачі і продуктивності праці. Загальні закономірності тут такі, що чим вище ризики власників ресурсів, тим більш відповідний даним умовам повинна бути активність виконання капіталоутворювальної функції управління грошовими потоками. На підвищення ділової активності впливає стійке зростання випуску продукції і, якщо це супроводжується нарощуванням обсягів продаж, можна очікувати позитивний еластичний грошовий потік. Прибуток також буде збільшуватись завдяки тому, що нееластичні накладні витрати можуть бути розподілені на збільшений обсяг виробництва. Додамо, що тривале зростання попиту разом з підвищенням цін та прибутку повинно викликати ділову активність та оптимістичні погляди на майбутнє.

Виявляється, особливо з наступом кризи, що інвестиції знаходяться в застійному стані, тому для виробництва певних готових товарів слід спочатку створити засоби виробництва тривалого користування. Інакше готові товари не можуть бути вироблені або вироблені за ціною набагато вищих витрат або гіршої якості. Тому технічні обставини діють як посилення ділової активності. Якщо пропозиція фондів еластична, то в обігу з'являється більше грошей, в результаті попит на готову продукцію ще більше зросте і процес ділової активності продовжитися із збільшеною силою. Продаж в розстрочку забезпечує споживачам можливість розширювати поточні покупки за межами їх поточного доходу. Таким чином збільшення поточного доходу може викликати набагато більшого підвищення попиту в цілому.

Підвищення ділової активності залежить також від збільшення грошового потоку шляхом встановлення чітких договірних умов постачань і платіжної дисципліни, раціональної організації збуту готової продукції, вживання прогресивних форм розрахунків, своєчасного оформлення документації і прискорення її руху, налагодженої роботи транспорту тощо.

До чинників, що знижують ділову активність, можна віднести дії промислових і торгівельних підприємств, які подібно до банків під час процесу загального скорочення своєї діяльності, як це підтверджують наслідки нинішньої фінансової кризи, схильні до збільшення своєї ліквідності, тобто прагнуть збільшити резерви готівки і скоротити свою банківську заборгованість. Можна це пояснити двома основними причинами.

По-перше невпевненість відносно можливості отримання коштів, коли їх буде потрібно для сплати зобов'язань, по яких настав термін платежу. Під час періоду скорочення, і особливо в його початковій стадії, у банках або в тих, хто поставляє сировину і інші засоби виробництва, важко отримати кредит. Існує небезпека, що ці кредити буде нелегко відновити. До того ж ніхто не упевнений, що його власні боржники акуратно платитимуть свої борги. Все це, відомо, робить доцільним збільшення ліквідності.

По-друге - при падінні цін, коли з'являються збитки і очікується їх подальше зростання, заміна основного і оборотного капіталу (реінвестиції), а також інвестиції, які могли плануватися до того, як положення дуже погіршало, на якийсь час відкладаються або припиняються. Інвестувати і реінвестувати стає неможливим; замість цього або накопичуються засоби на невикористаних рахунках, або погашаються банківські позики, навіть якщо банки більше не наполягають на платежах.

Висновки. Підсумовуючи вищевикладене, зазначимо, що на ділову активність підприємства впливає безліч факторів, які відображають вплив на процеси раціонального розподілу і взаємодії між собою технічних, технологічних, кадрових, просторових організаційних, інформаційних, фінансових ресурсів організації.

Підприємство, маючи в своєму розпорядженні ті або інші засоби виробництва, кадри з певними характеристиками, фінансові і інші ресурси, здатне реагувати на виклики, що постійно змінюються, та підвищувати свою ділову активність. Звідси витікає, що в результаті взаємодії всіх складових системи ресурсів досягається ефект цілісності, тобто

виходять нові властивості, якими кожен окремий вид ресурсу не володіє. Лише взаємодія всіх ресурсів організації дозволяє виробити і реалізувати конкурентоспроможну продукцію (послуги) і отримати результат. Ефективним результатом, вважається така сукупність дій, коли підприємство постійно нарощуватиме темпи зростання виробництва і збуту продукції, підвищуватиме свою ділову активність, а не лише спрямовує свої дії на здобуття миттєвого прибутку.

Література

1. Теория экономического анализа / М.И. Баканов, А.Д. Шеремет. - М.: Финансы и статистика, 2004. - 152 с.
2. Басовский Л.Е. Теория экономического анализа / Л.Е. Басовский. - М.: Инфра: 2008. – 225 с.
3. Квач Я.П. Корпоративне управління організаційним розвитком: креативні засади/ М.М. Адамкович, Я.П. Квач, К.С. Шапошников.– Ізмаїл: СМІЛ, 2008. – 272 с.
4. Редькін О.С. Сучасні стратегії та технології корпоративного управління: [Монографія] / О.С. Редькін, В. Реген, Н.А. Хрущ. – Одеса: "Евен", 2004. – 216 с.

Тихонова И.Н. **Деловая активность предприятия: составляющие и факторы влияния**

Аннотация. Рассматривается систематизация и научное обоснование теоретико-методологических принципов повышения деловой активности предприятия в контексте управления его устойчивым развитием. Определены составляющие анализа деловой активности и факторы влияния на деловую активность хозяйствующих субъектов.

Ключевые слова: деловая активность, анализ, факторы влияния.

Tichonova I.M. **Business activity of enterprise: constituents and factors of influence**

Summary. Systematization and scientific ground theoretical and methodological principles of increase enterprise's business activity in the context of management by steady development is considered. The constituents of analysis of business activity and factors of influence on business activity of being in charge subjects are determined.

Key words: business activity, analysis, factors of influence.